

Tinghøj.
Tegning af Troels Trier.

HVORDAN TINGHØJ OG „BARNET“ BLEV REDDET

Ved Povl Hansen.

Forfatteren Johannes V. Jensen har i sin sidste bog med stor styrke slået til lyd for en almindelig fredning af de gamle oldtidsminder, der endnu har undgået ødelæggelsen.

Dette er til visse et ord i rette tid.

Men skønt landets lovgivere ikke hidtil har vovet sig til at tage denne sag op fra grunden, så har der på den anden side dog stadig blandt private været udført et og andet i retning af at bevare, hvad der endnu er undgået udslettelsens dom.

Nordvest-sjælland er kendt som et af de steder i vort land, hvor et meget stort antal af sådanne oldtidsminder tidligere har været at finde — i Odsherred alene var af jættestuer og stengrave omtr. 85 og af kæmpehøje omtr. 600. Næppe en tredjedel heraf er nu bevaret. Lidt over 40 af dem er fredlyste.

Blandt de forsvundne gravkamre kan nævnes de fire, der lå på Hørve mark og mindst et par stykker ved Bjerresø. Tre af de store sidesten fra et nedbrudt gravkammer på Bjerresø mark blev reddet og står nu ved Vallekilde højskole. .

Også af kæmpehøje er her en del forsvundne; enkelte er i sidste øjeblik bleven reddede fra den truende undergang, og det er da om et par af disse redningsarbejder, der her skal aflægges en lille beretning.

Da Odsherredbanen i 1898 åbnedes, kom en af dens stationer til at ligge i Hørve. Stationen ligger på den åbne slette, der mod øst falder jævnt af ud mod den nu inddæmmede Lammefjords store vidtstrakte flade.

Følger man fra samme Hørve st. vejen mod vest $2\frac{1}{4}$ km op mod det højtliggende Vallekilde, rejser sig straks til venstre for vandreren en mægtig højttonede bakkeås, og langs ad dens kant mod syd tegner sig som silhuetter for vandreren blik de tre herlige kæmpehøje Bavnehøj, Brunbjærg og Tinghøj. Afstanden mellem disse høje — der ligger på åsenes kam i en linje, ligeløbende med vejen — er omtrent ens; mens deres højde derimod er stigende fra den første gennem den anden til den tredje (Tinghøj), hvis top når op til den anselige højde af omtrent 54 meter.

Denne gamle kæmpehøj er egnens højeste punkt; fra dens top er der til alle sider den prægtigste udsigt. Efter kyndige folks mening var dette herlige sted i gamle dage tingsted for Sjællands nordvestre syssel; og stolt har i sandhed denne tingplads taget sig ud, som den lå der yderst på bakkekammens nordre skråning med de mægtige kampesten, som endnu i mands minde dannede ring om dens fod og med de store brogede skarer af tingalmue og høvdinger mellem hverandre op ad dens sider og rundt om dens top.

For et par menneskealdre siden truedes dette gamle stolte minde af udslettelsens dom; men i sidste og yderste øjeblik reddedes det af Povl Sams — senere ejer af gården Svendsbjærg, Hørve sogn.

Povl Pedersen, som han oprindeligt kaldtes, før han efter sin fødeø antog navnet Sams, var født i et gårdmandshjem i Thorup på Samsø. Hans forældre var dyg-

tige folk; men åndeligt liv mærkedes der ikke synderligt til. Alligevel vakte tidligt hos drengen en stærk sans for og kærlighed til vore gamle oldtidsminder. Og den skyldtes godsforvalter Kruse, der udviste en stor iver for at frede øens kæmpehøje og — ofte ved børns hjælp — lod indsamle allehånde gamle oldsager.

Ved salget af gårdene til arvefæste sørgede Kruse altid for, at oldtidsminderne blev undtaget fra køb og fredlyste. En stor kæmpehøj mellem Tranebjerg og Onsbjærg blev ved den tid omdannet til en »kongehøj« for Fr. 7. Men til de betydelige arbejder ved omdannelsen af højen fik Kruse de unge mænd fra omegnen til at møde op med arbejdsredskaber og uden pengevederlag udføre alt det nødvendige. En arbejdsmåde, den unge Povl Pedersen senere skulde faa lejlighed til at optage ved Tinghøj.

Til november 1867 kom Povl som elev på højskolen i Vallekilde. Noget af det første, som vakte hans opmærksomhed her, var den vældige Tinghøj, der lå på en af højskolens naboejendomme, og da han skulde skrive sin første »fri stil«, blev det derfor netop om Tinghøj.

Stilen gav anledning til, at eleverne i skarer drog op at se på og dvæle ved højen med det herlige udsyn. Dette var markens ejer dog ikke synderlig til freds med, og det endte da med, at eleverne mellem sig foretog en indsamling af en pengesum, som blev overrakt manden mod, at højskolens elever for fremtiden skulde have ret til at færdes på højen.

Ejendommen, på hvis mark Tinghøj lå, tilhørte Dragsholm som fæstegods. Men her var ingen godsforvalter Kruse, som lod de gamle minder frede. Nej, fæstebonden kunde frit skalte og valte dermed efter forgodtbefindende. Og således havde den daværende fæster allerede bortkørt og jævnet en anden kæmpehøj, som lå noget østen for Tinghøj på hans højtliggende marks østlige affald. Nogle år senere, da dette vel var besørget, kom turen til Tinghøj. De mægtige kampesten ved højens fod var dog vist

allerede den gang borte, brugt ved broanlæg og som vejfyld ved anlægget af den ny Nykøbing—Ringsted landevej over Svinninge vejle.

Der var et dejligt lag af mergel under og omkring Tinghøjs fod; og bag efter skulde højen så fyldes ud i mergelgraven. Altsammen såre snildt regnet ud.

Men netop ved denne tid, i begyndelsen af halvfjerdserne, kom Povl Sams tilbage som lærer ved højskolen, og han ser da »ødelæggelsens vederstyggelighed« på den plet, der for ham tog sig ud som et »helligt sted«. Mergelarbejdet var endt, og nu gjaldt det blot om at få højen til at glide ned i graven. Dette var lykkedes så godt, at en fjærdedel af den mægtige høj havde flyttet sig og var sunket et godt stykke ned i graven.

Øjeblikkelig opsøgte Povl Sams fæsteren og foreholdt ham, hvad han dog her var i færd med at begå. Højen var jo både et gammelt minde og en gammel begravelse. Og dette vilde han nu forstyrre. Ja, svarede manden; det havde han jo før prøvet; ti han havde allerede jævnet én høj, og nu var det den andens tur.

Povl Sams spurgte ham nu, om han ikke havde fundet urner i højen. Hvad en urne var, vidste manden åbenbart ikke, men han fortalte, at han havde fundet nogle gamle jydepotter. »Hvad gjorde du ved dem?« spurgte Povl Sams. »Ja«, svarede manden, »de gik alle i stykker, og de blev da kørt ud på marken tillige med den sorte jord, de var fyldt med.« Atter tog Sams ordet og oplyste ham om, at det, han den gang havde gjort, og det, han nu igen var i færd med at gøre, det var at forstyrre hans fædres gravsted og sprede deres aske for alle vinde. »Hvad vilde du dog sige, om nogen øvede hærværk på din faders og moders gravsted og strøde deres ben ud på marken?« Ja, det var så længe siden, at højen havde været gravsted, så det havde ikke nogen betydning nu, mente han.

Da samvittighedsvejen viste sig ufremkommelig, måtte Povl Sams prøve en anden. Han spurgte ham da,

om han vilde sælge sin brugsret til højen med ret til at gøre den i stand og med gangsti til højen. Jo, det vilde han nok, men han forlangte da 200 kr. derfor. På disse vilkår blev handelen sluttet og Tinghøj reddet.

Men nu skulde højen gøres i stand. Povl fik 2 af sine venner: gmd. Rasmus Rasmussen i Bjerresø og gmd. Ole Madsen i Vallekilde, til at møde hver med et køretøj 2 eftermiddage i træk, og samtidig stillede 70 karle fra højskolen (lærlinger) med deres hakke, skovl og spade. Alt værktøjet var lånt i byen. Der var humør, og der var arbejdslyst; det var folk, der var vant til at håndtere værktøjet. Der blev hakket, gravet og skovlet nord for højen, og der blev læsset på vognene øst for højen efter anvisning, og da de to eftermiddage var til ende, var hovedarbejdet ved Tinghøjs istandsættelse gjort, men lavningen på marken nord og øst for højen viser endnu, hvor fylden blev taget. Hvad der endnu manglede, gjorde Povl Sams selv i stand i sin fritid om sommeren.

Om efteråret blev højens sider tilplantet. Alle akselbærtræerne, de såkaldte »bornholmske røn«, forærede en ven, gmd. Kristjan Espersen, Strandbygård ved Rønne, ham, en del af de andre træer fik han af Trier, og resten blev købt i en planteskole. Pengene, der var givet for højen, kom efterhåndt ind ved frivillige bidrag, mest ved et efterårsmøde, hvor smed Johannes Vedel fra Høve pr. Dalmose ved middagsbordet holdt en lille tale om, at højskolens arbejde jo i hovedsagen gik ud på — åndelig talt — at løfte folk op og give dem det vide udsyn over livet. Her ved redningen og istandsættelsen af Tinghøj var her bevaret en smuk og stor udsynsplads over denne skønne egn. Han vilde derfor opfordre folk til at give et lille bidrag, så den sum kunde blive dækket, som denne fredning og istandsættelse havde kostet.

Grosserer Frits Trier, København, gav tømmer til en stor flagstang, der stilledes på højens top, og højskolepigerne med lærerinde Charlotte Bonnevie i spidsen gav et

mægtigt danebrogsflag. Ved højtidelige lejligheder hejses Danebrog på højens stang.

Ejendommen, hvor Tinghøj ligger, købte højskoleforstander Trier nogle år efter. Og da han var bleven ejer, overdrog Povl ham Tinghøj til vedligeholdelse, men han bad Povl sørge for dens fredning. Den blev da skænket til staten, og dette gamle tingsted er nu et fredet minde, og har i 1907 fået sin sten med krone på.

Træerne på højen maa kappes af en gang imellem, for ikke at tage udsynet bort. Højen er køn, som den ligger klædt i skov; men folk, der tager sig af disse højes fredning, ryster på hovedet af den skønhed, de vilde hellere haft den liggende nøgen og bar, som den var fra gamle dage. Man har jo efterhånden lært at bøje sig i større ærbødighed for selve de gamle minder. De behøver ikke at smykkes*).

Når vandringsmanden på sin vej fra Hørve er kommen forbi Tinghøj og fortsætter videre vestpå — forbi højskolebyen med sin ny kirke og ny huse, drejer vejen pludselig til venstre, sydpå; og idet den skærer sig gennem bakkeåsen mod syd, styrter den sig stejlt ned gennem en kløft. Ved dens sider ligger gemt den ældgamle landsby Vallekilde med dens kildevæld, hvis friske rislende vande nu optages af byens vandværk.

I det vejen er brudt igennem bakkeåsen, svinger den atter ret mod vest og kommer nogle hundrede meter længere fremme ind mellem de to mægtige bakkeknuder Tudebjærg (44 meter) til højre og Vallebjærg (40 meter) til venstre.

Det sidstnævnte skyder sig trodsigt, stolt og fritliggende som en vældig troldkirke eller jættestad stejlt op

---

*) Om Tinghøjs redning har Povl Sams efterladt sig gode, skriftlige optegnelser. Dem har jeg kunnet gøre god brug af under udarbejdelsen af ovenstående stykke om Tinghøj. P. H.

Tegning af Troels Trier.

fra de lave omgivelser, og pragtfuld tager det sig i sandhed ud i sin vilde dristighed.

Få steder skulde man kunne finde en skønnere festplads end her på Vallebjergets top eller foran dets fod mod syd, og få steder vilde som dette kunne egne sig til som en mindeplads ved bavgastene og mindesmærker at blive for det omliggende land det »ihukommelsens vældige tempel«, som det fra skaberens hånd synes bestemt til.

Det er forbeholdt fremtiden at afgøre, om denne bestemmelse nogen sinde skal blive virkeliggjort.

— På højre, nordre side af vejen omtrent halvandet-hundrede meter bag ved Tudebjærgets stejle affald ned mod vejen ligger en anden af egnens største kæmpehøje »Barnet«.

Navneformen »barnet« bruges i Odsherred hyppigt i stedet for »bavnen«, som ellers er det almindelige. Enkelte sprogmænd mener, at ordet skal stå i forbindelse med det engelske ord »to burn« (at brænde) og peger da ligesom ordet bavn hen på den anvendelse, man gjorde af disse højtliggende kæmpehøje, idet man, når fjendtlige vikinger eller sørøvere nærmede sig kysten, tændte bål på toppen og således dels advarede folk og dels kaldte dem sammen til med våben i hånd at møde ransmændene, inden de nåde at få deres frygtede forehavende udført. Højen når den temmelig sjældne højde af $8\frac{1}{3}$ meter over den nærmest tilstødende markflade. Dens tværmål har tidligere været omtr. 30 meter.

I det 19. hundredår havde en daværende fæster på egen hånd foretaget en indgravning i højens nordvestre side til ind mod højens midte. Det var hensigten at undersøge, om der ikke i højen skulde gemmes værdisager og således få dem frem til ejerens berigelse. Arbejdet blev dog aldrig fuldført. Overleveringen forklarer, at da manden nåde ind mod højens midte, blev en af hans køer syge og døde (andre vil vide, at det var en so). Derover blev manden ængstelig, idet han trode, der var en hemmelig forbindelse mellem de to ting: højens udgravning og koens død. Han lod arbejdet pludselig afbryde, men gjorde ikke højen i stand igen, og den henstod da således i mange år med et dybt hul ind i siden. Først på året 1911 skulde det herlige gamle minde imidlertid komme i en endnu større undergangens fare; en fare, som dog blev undgået, og som jeg nu skal give en lille beretning om.

Onsdag den 8. febr., som jeg kom for hjemgående efter en lille spadseretur i det fri, mødte jeg gartner Aksel Kragh, der spurgte mig, om jeg havde set det triste arbejde, der fandt sted ude ved »Barnet«. Da jeg hertil svarede nej, fortalte han, at ejeren i flere dage havde været i færd med at køre jorden fra den gamle høj bort.

Jeg tog øjeblikkelig vejen ud til højen. Der stod en husmand i færd med at læsse den løskløvede jord på vogne, som tjænestekarlen så kørte ned vesterpå i nogle mosehuller. På mit spørgsmaal desangående svarede husmanden, at der allerede var kørt godt halvandet hundrede læs bort. Det var nordsiden af højen, det især var gået ud over, dog havde man også både mod øst og mod vest rørt ved højens fod.

Jeg spurgte efter ejeren og fik at vide, at han var hjemme i gården; her gik jeg så ind og traf ham. På mit spørgsmaal om det virkelig var hans hensigt at bortkøre hele den store kæmpehøj, svarede han et ubetinget ja, det var jo udmærket god fyld — næsten altsammen sort muld; han havde god brug derfor i mosehullerne. Jeg

talte det herlige gamle mindesmærkes sag det bedste, jeg kunde, og vi drøftede tingen en stund; men uden for resten her at komme nærmere ind på vore forhandlinger i det enkelte skal jeg blot meddele udfaldet: Ejeren satte som et ufravigeligt vilkår for at lade højen blive stående til fredlysning, at han fik udbetalt en sum af 200 kr. kontant. Jeg bad ham da om at indstille arbejdet med jordens bortkørsel, til jeg havde fået nationalmuseets ord for, at det vilde lade højen fredlyse; ti så vilde jeg prøve at skaffe den nævnte sum til veje. Dette lovede han, hvorefter jeg gik hjem og skrev samme aften til museet om, hvordan sagen stod og bad dem derinde fra sende en mand herud for at tage højen i øjesyn. Jeg fik næste dag telegrafisk svar, at inspektøren vilde komme lørdag den 11te.

Efter at jeg havde skrevet ovennævnte brev og ved hjælp af et bud nået at få det med aftentoget til København, sendte jeg straks en indbydelse ud til gode mænd i nabolaget, som jeg kunde tænke mig havde sans for den sag, og indbød dem til en sammenkomst her hos mig den samme aften.

En 10—12 stkr. gav møde, og til dem gav jeg så en meddelelse om, hvad jeg havde foretaget mig i sagen og foreslog dem, at vi i fællesskab skulde prøve på at redde den prægtige, gamle høj, selv om vi virkelig også skulde betale denne meningsløse afgift. Der var god stemning for sagen, alle vilde være med, og det blev så overdraget Kristoffer Guldhammer, Jens Kramer og mig næste formiddag at gå ned til ejeren og vidnefast sikre os højens bevarelse.

Næste morgen gav vi os på vej; vi traf ejeren hjemme og fik efter ønske aftalt alle de nærmere omstændigheder med ham og hans kone. De skulde overlade os på museets vegne højen, således som den nu fandtes efter jordens bortkørsel, imod at vi da, når museet gik ind på at lade den fredlyse, betalte ham de aftalte 200 kr.

Lørdag middag sendte jeg så vogn til stationen, og

lidt efter havde vi inspektør Blinkenberg oppe hos os som gæst. Til stede var endvidere også læge E. Tulinius af Snertinge, der stærkt interesserede sig for sagen.

Ledsaget af snedker Jens Lund, mine sønner og enkelte andre gik vi derefter ud til højen. Inspektør Blinkenberg udtalte, at han var meget imponeret så vel af højens størrelse som af dens herlige beliggenhed og udtalte som sin mening, at det vilde være et betydeligt tab for hele egnens karakter, om højen forsvandt, så skønt den jo var slemt medtaget ved tabet af den store jordmasse, der var kørt bort, måtte han dog anse det for en stor vinding, om den endnu kunde reddes og så godt som muligt atter blive istandsat. Museet vilde gerne påtage sig at lade den fredlyse, om handelen gik i orden. »Barnet« var, udtalte han, en ægte bronzealdershøj; den indeholdt næppe noget, som det var værd at lade den udgrave for; men af gravningen var den jo blevet så medtaget, at den ikke kunde henstå som nu, men måtte afskrånes, påfyldes og på ny tildannes på nordsiden. Dette stykket arbejde påtog jeg mig da at få udført efter inspektørens nærmere anvisning. Med højens ejer, der også var kommen til stede, fik jeg så truffet aftale om og tilladelse til at lade det nødvendige desangående foretage.

Inspektøren og jeg foretog senere på eftermiddagen en lille spadseretur ud til Bavnehøj og Brunbjerg, hvis størrelse og smukke beliggenhed han udtalte stærke lovord om og kun ønskede ligeledes måtte blive fredet og derved sikret efterslægten mod ødelæggelse.

Nogen tid efter, da frosten helt var gået af jorden, bestemte vi os så til at tage fat på det betydelige arbejde så vidt muligt atter at udlette ødelæggelsens spor og på ny istandsætte »Barnet«. — Dels ved lån og dels ved at finde frem alt, hvad vi selv ejede af værktøj til jordarbejde, havde min broder, avlsbestyrer Niels Hansen, i løbet af en formiddag samlet ikke mindre end 48 stkr. sådanne redskaber, og ved middagsbordet meddelte jeg så

skolens elever, hvad der hidtil var sket for at redde højen, og jeg forespurgte derpå, om de havde lyst til nu i eftermiddag at gå med ud og under min og min broders ledelse at gøre højen i stand igen.

Dette Forslag blev modtaget med mægtig tilslutning, og snart stod alle opstillede til afgang; og mens redskaberne nu blev uddelte i flokken, så fotografen lejlighed til at »tage en plade« inden togets afgang.

Under hornmusik og sang og med Danebrog i spidsen drog nu hele skaren ud til højen. Der var ikke lidt at gøre; hvor jorden var kørt bort, rejste højen sig til en lodret højde på over fire meter. Denne stejle væg måtte nu afskrånes og nedskakkes, så den fik en hældning, der satte den i stand til at undgå skred og gjorde det muligt atter at få den græs vokset.

Arbejdet gik for sig med en mageløs fart og under skæmt, latter og sang. Når det ene hold havde fået sig **ordentlig rørt**, afløstes det straks af det næste og **dette atter en tid senere** af det tredje hold; hvorefter man **på ny begyndte** forfra. I løbet af to-tre timer var det **hele i den skønneste orden**, og den, der ikke havde kendt **den store høj i forvejen**, skulde vanskelig af dens nuværende form kunne opdage, at den havde mistet over 150 læs af sin jordmasse.

Efter fuldentd **dåd dækkedes** hele den store høj af den **talrige arbejdsstyrke**, som nu fra det høje stade lod den ene frejdige sang efter den anden runge ud over dalen; så tog fotografen **atter** et par billeder, og skaren drog syngende **hjem**, **synlig oplivet** og forfrisket af det fornøjelige redningsarbejde.

Nogle dage efter var eleverne endnu en gang oppe ved højen for under lærer Peder Bukhs ledelse at få den nivelleret og opmålt til kortlægning efter museets ønske. Disse kort blev så tillige med en beskrivelse af højen indsendt til nationalmuseet sammen med de papirer om

højens fredlysning, som gårdmanden havde underskrevet samme dag, som han fik de 200 kr. udbetalt.

Hen i april måned blev så den nordre istandsatte side af højen på min broders foranstaltning tilsået med græsfrø, der snart gjorde hæderlige forsøg på at skjule arret efter det svære sår, den smukke, ærværdige høj havde modtaget på sine gamle dage.

»Danmark! dine kæmpegrave
er en kostbar skat,
bedst af alt, hvad i din have
Gud har gavmildt sat;
havde du ej gyldne agre,
grønne skove, møer fagre,
løfted dog din søn sit øje
stolt fra bavtahøje.

.....
Danmark! dine kæmpegrave
skal du vogte tro!
trives skal om dem din have
og din lykke gro!
Når på dem du tager vare,
møde kan du trygt hver fare;
ti en magt i dem du ejer,
som forjætter sejer!«

Det er en selvfølge, at Carl Plougs smukke sang — hvoraf ovenstående to vers er anført — hyppig blev sunget her på skolen den vinter.

Vallekilde, i marts 1932.

P o v l H a n s e n.